

Ion Pop, noiembrie 2010, TRIBUNA

„ARMELE GRĂITOARE” ALE LUI EMILIAN GALAICU-PĂUN
Emilian Galaicu-Paun
Arme graitoare
Cartier, 2009

Nu e foarte ușor să recenzezi poemele lui Emilian Galaicu-Păun din *Arme graitoare* (Ed. Cartier, Chișinău, 2009). *Facile d'accès* poetul n-a fost nicicând, dată fiind complexa (și complicata) sintaxă a discursului său în parte ermetizant, străbătut de trimiteri intertextuale, îndrăzneț-metaforic dar și cu imediate distanțări lucid-„prozaice” și cu notații de concrete fruste, de o mobilitate ludică scăpărătoare, răsfrântă și asupra punerii în pagină a unor secvențe, amintind de vechi-noi experiențe grafice avangardiste. Noua carte duce parcă și mai departe aceste întrepătrunderi dificile și rafinate, făcând ca și explicită osmoza visceralitate-text, sânge și cerneală – un poem se și intitulează, franțuzește, *sang d'encre* –, iar în alte locuri mișcarea imaginativă dintre teluric și spiritualul trecut în scris cunoaște destule variante semnificative. Cândva, îmi puneam și eu, foarte succint, întrebarea cumva „hamletiană”: „ce fel de sânge curge / dintr-o linie rănită?” – și e o chestiune pe care o pot înțelege prea bine la poeții pentru care, în chip mărturisit ori numai abia sugerat, experiența scripturală se vrea intim participantă la cea direct existențială, cu îndoieli, neliniști, frustrări, insatisfacții și, desigur, nu fără anumite nădejdi și iluzii... Și mai demult, gramatica și dicționarul îmi păreau niște „vechi cimitire-n care nu se plânge”, lăsând, abia, în zăpada suprafeței imaculate, câte o „virgulă de sânge”... Gramatica întârzia, nu-i așa, mai întotdeauna în raport cu trupurile de sub ea. Vorba lui Arghezi la întâlnirea cu Dumnezeu: „Am întârziat un minut”...

Or, autorul *Arme-lor graitoare* (tot din franceză: *les armes parlantes*, adică emblemele, steagurile, pecetile medievale pe care „figurau lucruri al căror nume, peste tot sau măcar întrucâtva, aducea aminte de numele familiei nobile respective”) manevrează toate aceste registre, variațiuni ale relației fundamentale dintre text și trăit, devenite în timp aproape locuri comune ale reflecției lirice, cu o dexteritate de artizan dedat unor astfel de modelări/remodelări ale materiei verbale, luând lucrurile cum sunt, fără a dramatiza prea mult și nici cu teribile angoase provocate de eventualele eșecuri ale ecuației propuse între cei doi termeni. Până și Șerban Foarță, care semnează postfața volumului, e pus oarecum în dificultate când constată că: „Fundamentală contradicție a acestei poezii aparte este aceea dintre simplu și savant, dintre vitalitate și livresc, dintre naiv și prea-sofisticat”, notând „un amestec straniu de *poeta doctus* (*doctissimus* chiar) cu omul frust al poftelor carnale”, înregistrând intertexte și rafinamente de „perfectionist”. Când îi recenzează volumul, în stilul său artist, cu volute și meandre ale frazei îndrăgostite de ele însele cel puțin tot atât cât aderă la poezia la care se referă, Al. Cistelean pare, într-un târziu, a-i reproșa chiar absența „febrei emoționale” și „migala” cu care totul e „sublimat” și trecut în „scriitură”.

Esențialul despre această carte a fost, în felul acesta, spus. Dar mai este de reținut, totuși, un fel de fervoare filtrată, de nervozitate greu reținută, a unei *ars combinatoria* ce

se știe, totuși, în strictă dependență de impulsuri și stări trăite intens, încât poemele ne introduc (și ne mențin acolo cu obstinație) în laboratorul însuși unde vasele comunicante, „umbră a trupului... de sabat... peste literă”, au fost puse în funcțiune. Versul ramificat de obicei al poemelor cotrobăiește în toate cotloanele micii/marii experiențe de viață care se transmite, între gârzi cărturărești, ca pentru a exploata orice zvâcnet propus transcrierii pe pagină, cu conștiința concurenței imediate a „literei”, înregistrată însă, cum spuneam, fără mari neliniști, fiindcă obstacolele puse de memoria culturală și de contiguitățile ei asociative sunt întâmpinate și integrate mai degrabă cu calmul, uneori chiar amuzat, al celui care știe că asemenea bruiaje țin de ordinul unui soi de firesc al experienței (post)moderne a poeziei, ce nu poate fi deloc naivă și aurorală, ci e obligată să-și recunoască ereditățile și moștenirile livrești. Așa se face că poemele sunt, toate, un soi de palimpseste, cresc pe straturi cultural-simbolice care cer prospectări atente și circumspecte, solicitând o anume acuitate hermeneutică.

E de notat însă imediat că aceste zise „palimpseste” nu sunt deloc geologii încremenite, cristalizate, în care să se deseneze în geometrii luminos epurate fosta convulsie a materiilor intrate în reacție, ci ele sunt răvășite mereu de energia interioară a construcției frazei poetice, lăsate în tensiunea lor, în trudnica mișcare a reacției chimic-verbale. „Trasfigurarea” despre care vorbește Al. Cistelean în cronica sa („nimic nu e lăsat netransfigurat”) e expusă, de fapt, ca proces, etalând mișcarea generică a poemului, cam în felul cum le plăcea anvagardiștilor să-și conceapă opera: mai puțin ca scop estetic atins, cât ca înaintare accidentată, căci vie, spre el. Schimbând ce e de schimbat, e ceva, aici, din revărsările cu închegări provizorii ale magmei verbale a unui Gherasim Luca din poeme ca *Passionnément*, ce lasă la vedere spectacolul încordărilor sonore, numai că acolo alchimia textuală confisca aproape totul, lipsind planul referențial propriu-zis, al „notației”, foarte prezent și dens la poetul de astăzi. S-ar putea face și trimiterea, până la un punct, la experiența, insolită și ea, a lui Liviu-Ioan Stoiciu, cu ale sale divagații și circumlocuțiuni, tot atâtea ieșiri-împotmoliri studiate în vecinătățile concretului existențial ale unui discurs ce mima un soi de neglijență în efortul de închegare a sugestiei, prin salturi neașteptate, discontinuități, suspensii în spațiul „corelativelor obiective”.

Emilian Galaicu-Păun este și el ancorat în concretul – adesea nespectaculos, cotidian, prozaic –, dar el întâmpină „realul” cu un ochi în care s-au depus biblioteci, cu o memorie saturată de urme cărturărești apărute ca și automat în rostire, de segmente ale limbajului oral comun, față de care eul mereu vigilent ia distanțe, afirmă libertăți interogative, face manevre combinatorii chemate să unifice capilar scrisul cu faptul trăit. Un vers din poemul *langue au chat(te)* spune foarte clar aces lucru: „cerebrală-n măsura în care să nu facă zgomot când trece prin cap (poezia), pun tâmpla la bătaie pe post de surdină”. Un demon al divagației asociativ-disociative își vâra mereu coada neagră, ironic-turbulentă, în cerneala deja agitată a poemelor sale.

E elocvent faptul că deja primul poem pune în paralel discursul poetic cu „cimitirul central”, căutând echivalențe și omologii între sintaxa verbală și cea existențială: „să ridici prin puterea de abstractizare, plimbându-te printre morminte și cruci, cimitirul la chema/ unei fraze cu subordonate de timp loc mod cauză ș.a., a zâmbit profesorul/ de sintaxă, doar pentru ca-n schema astfel obținută să torni limba veche/ și-nțeleaptă”... Ori: „să adâncești săpătura-n cuvânt”. Altundeva, citim că: „nu e, literă să nu fie scrisă de două ori, cu chinovar și sineală, o dată în ceruri și,-ntoarsă, / pe pământ. după

gustul, tot mai pronunțat, de rugină din gură, se simte că au și pornit să se taie în săbii, de sânge.” Această dublură scriptural-vitală e mereu prezentă și asigură discursului un caracter amfibiu, prin simbioza/osmoza celor două planuri, ce se dezvoltă reciproc, cum ne sugerează o insolită asociere din poemul *blitzlicht*: „când în iunie '64 a fost să-l boteze, băgau în cristelniță pruncul și-au scos din soluție poza lui dezvoltată / negru-alb și cu margini zimțate mărunț, ca la un biscuit, ronțăite de moarte”.

Un puternic filon erotic străbate și irighează mai toată poezia acestei cărți, nu fără o anumită brutalitate a viziunii. Până la un punct, sexualitatea e aproximată în manifestări de o anume agresivitate, de o senzualitate – să-i spunem – aproape silnică, de vreme ce evocă nașteri programate oficial precum cele ale numiților „decreței”, întreruperi de sarcină sub imperiul fricii de represalii ale regimului interdictiv, ori, ca în poemul *tanka*, o stranie paralelă între gestația unui copil și invazia tancurilor rusești în Moldova: „(o poveste a gestului: mâna dusă la burtă a tinerei / profesoare de mate, în chiar timpul lecției când, despiciându-l în două, / o coloană de tancuri sovietice tocmai intra-n sat, ca pentru a-și / feri sarcina/fătul zvâcnind prima oară-n turela maternă de *cha(i)r* la atingerea / celei care, la tablă, cu creta-ntr-o dește – ea însăși ca dată cu var – explica: ‚două linii / parelele nu se interesează...’) / fată mare, înjură de *nașterea mă-si/se roagă de doamne, / maica domnului*. Numele ei fie tanka, chiar dacă-i maria. În numele precistei poartă cu grație / cele două războaie – cel stâng, cu *warice!*”... (Cum se vede imediat, tentația jocului de cuvinte – între *char* și *chair*, adică *tanc* și *carne*, între *war* – război – și pezoaicele *varice* – nu e mică nici în acest context mai curând grav, și poetul va manevra mereu acest raport dintre o anume tensiune a discursului și destinderile sale punctuale). Patimile cărnii se înfățișează aici cumva răzbunătoare contra opresiunii, ca sfidări temporare ale voinței de a fi, însă repede și dur reprimite, cum se poate citi în *poem kaligrafic*, unde mișcarea de *du-te-vino* dintre senzorial/senzual și scriptural capătă expresii din nou îndrăznețe, de o puternică și sugestivă încărcătură livrescă și accente ludice, cu trimiteri de formula biblică a suferinței chrisitice, la Soljenițin și victimele lagărelor staliniste, ori Lautréamont, Joyce și Eminescu: „’dacă-ar fi să le cos cap la cap pe iubitele mele, pe pârtia albă a cărnii lor aș fi putut evada din gulag’, / îi șopteam la ureche-ntr-o noapte de iarnă, la Moscova – să prind curaj! – transcendenței / goale (sigur, avea un nume lumesc, dar în pat îmi plăcea să-i spun astfel). / natura cerea / transparentă și sex – le avea pe amândouă odată și fără a ieși de sub plapumă. replica / ei venea de îndat’: ‚dacă-ar fi să-i înnod cap la cap pe iubiiții mei, câmpul electric / format astfel ar fi suficient pentru a-mprejmui un gulag’. Nu făceam decât literatură. Ne *eli e-liberam* de lecturi. soljenițin, șalamov, razgon ș.a.m.d. mângâiam / trupul ei kaligrafic, de parcă aș fi urmărit, bifurcându-se-n copulative și subordonate, o frază. /.../ citeam printre rânduri ’moskovskie novosti’: regele gol / umplea gura copiilor înfomețați de-adevăr cu țărână. tbilisi, baku, erevan. ‚voi avea un copil, / dar nu-ți face tu grijă’, mi-a spus într-o zi. ‚vom avea’. Încercam *s-o fixez*. parantezele / și-au făcut apariția-n textele mele o dată cu sarcina ei devenită vizibilă. stilul / se năștea din deloc hazardata-ntâlnire pe-o masă de / operație dintre o gaură neagră deschisă în fusuri orare precum o umbrelă de domn și-o mașină de cusut. *boii soarelui* însă erau deja scriși... // *când deodată tu răsăriși în cale-mi*, / perestroikă, tu!... restul e literatură...”

Am citat un pasaj mai amplu, fiindcă e dintre cele mai ilustrative pentru modul ambiguu de a-și construi poezia al lui Em. Galaicu-Păun: celor anticipate mai sus li se poate adăuga observația că sintaxa poetică e din nou pusă în ecuație cu cea existențială,

mergând până la trimiterea directă la contextul social-politic, uzând de inserția unor elemente de oralitate, dar și prin asocieri „textualizante” explicite, legate de dezvoltarea paralelă dintre făt și text, dintre stil și conjuncția literarului cu vitalul. Pe pagina următoare, un p(o)em G(eo)-p(olitic) anunță încă din titlu, prin vizibilul artificiu tipografic, osmoza dintre numele poetului și scrisul său, pentru a continua să dezvolte viziunea schițată în textele precedente, prin versuri ca acestea: „alfabetele cresc în prostie-nre coapsele fetelor la pubertate – mai crețe, mai linse, cum dă Dumnezeu”; ori, cu exces de joc textual cam superficial, imediat: „dacă tot scrie în frunte, de ce se citește în palmă – cu mână / *sous les jupes des filles?*...’ pubis ovidius na[s-o bage pe mânecă] știe de ce! / nu atât o gramatică-n rut, cât o lecție practică trupul iubitei, de geopolitică”... Dar trupul iubitei poate deveni și pretext pentru mai înalte angajări... spirituale, în ambigua asociere/identificare dintre „răstignirea” senzuală și cea de pe Golgotha, precum în poemul intitulat *marea răsfignire*: „vorbesc de iubita mea, *fără de care*, ca cel de a zis, *s-au făcut nice una din câte / s-au făcut*, având gustul sfârșitului – coadă de ouroboros e limba mea – în gură. /.../ pe când Duhul lui Dumnezeu se purta deasupra / apelor prenatale. Pe când, îmbrăcat de duminică, repausa-voi sub *INRI*. Iubirea / pentru ea e de parcă aș face-o cu ea tot pe ea. O retorică / gâtul căreia, cu cruciuliță – pe verso: SPASI I SOHRANI – de botez, îi sucește / mințile creatorului. Îmbrățișând-o, / n-o poți spune decât dacă-i faci declarații de dragoste cu pietricele în gură, cu pietrele Legii (Ioan, 8, 5-7) decât dacă-i scrii cu / degetul pe pământ ecuația trupului, alta decât ,căci țărână ești și în țărână te / vei întoarce’. În replică, buzele ei vor rosti –,Bucurați-vă, astăzi Fecioara...” Un text succint imediat următor împinge spre burlesc acest erotism și păgân, și biblic, dat cu un strat de culoare ironică, dar cumva în genul „râsu-plânsu”, trimițând la o cunoscută situație... geopolitică: „**linie punct (de n ori)**: frontiera acestei țări este trasată de-o sută de mii de fecioare dormind una-n alta ce și-au dezvelit în somn nașterea. Inexpugnabilă /”VĂ ORDON: TRECEȚI RUTUL!”// **linie punct (de n ori)**: frontiera acestei țări trece prin nașterea celor o sută de mii de femei care dorm una-n alta pe-o rână cu curul în străinătate.”

Sunt, cum se vede, versuri în care specificul basarabean al „generației ’80” iese puternic în evidență, într-un soi de textualism de marcă locală asupra căruia istoria dramatică a lăsat amprente durabile, dar a căruia solidaritate programatică cu confrății de dincoace de Prut nu e mai puțin evidentă, prin miza pe acea „textistență” despre care s-a vorbit – experiență scripturală ce angajează o încărcătură „biografistă” notabilă și care sugerează intima comunicare dintre ontologic și scriptural într-un înțeles mai larg. O înrudire cu acest spațiu poetic ar putea fi aproximată și prin numirea lui Ion Mureșan ca termen apropiat printr-o anume vehemență a „îmbrățișării” unor realități ce contrazic orice idealizare a perspectivei, sugerând mai curând grotescul, diformul, tulburările de linii și alterările de substanță ale universului către care se orientează cuvântul, ca pentru o nouă „izgonire din poezie” către o realitate, vorba lui Rimbaud, „*rugueuse à êtreindre*”. Căci scrie Galaicu-Păun: „Am îmbrățișat o poetică-asemeni leprosului îmbrățișat într-o zi de franceso d’asisi: / cad din textele mele – bucăți cât migdala de carne de viu putrezind – epitelele. unde a dat / frumusețea în mine-a rămas vânătaie s-a copt a prins a supura pân’ s-a spart”. Saturația de literatură, de formele convenționalizate ale expresiei lirice e mărturisită cu o particulară patimă: „am citit toate cărțile. Mi-am măritat / poezia cu primul venit. /.../ pe unde cândva mi-au căzut / epitetele s-a îngrășat cernoziomul s-au săturat niște câini înfloresc / orhidei de o parte și de-alta a poeziei mele, potecă îngustă

pe care / îmi duc trupul la moarte de mână – să nu rătăcească să nu-i fie teamă”. Poetul se mărturisește a fi „cu întreaga ființă-adunat sub pleoape lipit de pupilă privind” – însă acest program „autenticist” nu-l împiedică totuși să uzeze cu profit, de cele mai multe ori, de libertățile și de mobilitatea artei combinatorii despre care am vorbit, pe direcția unui joc intertextual ce sugerează, la rândul lui, amintita osmoză dintre scris și trăit. Dar nu de o propriu-zisă „transfigurare” a datului imediat este vorba, totuși, cum s-a spus, căci elementul livresc-cultural, mitic, biblic, nu e atât un factor de mediere între notație și un „sens” cumva transcendent, spiritualizat, chiar idealizat și purificat, ci mai curând de o coexistență firească a celor două nivele asimilate deopotrivă ca straturi ale unei experiențe acute. Existențialul în înțeles propriu nu e atât *mediat* de cultural, ci îl acompaniază solidar și coplementar, ca de la egal la egal, într-o mișcare liberă între ambele nivele. Cum s-a tot spus întru apărarea textualismului bănuț de o prea mare cotă de artificialitate și formalism, și la autorul *Arme-lor grăitoare* Biblioteca devine spațiu vital, experiența de lectură e fructificată ca experiență de viață. O singură dată actul transfigurator e tratat la propriu, ca translație dintre carnal și spiritual prin pătimirea – iarăși christică – transfiguratoare: în poemul de aspect tipografic biblic, modelat într-un fel de versete numerotate, sub titlul *Figură în repaos*. Aici textul descrie *ad litteram* trecerea elementelor corporalității (voce, privire, sudoare, veștminte, cuie, gesturi, până la „liniile vieții și sorții”) prin găurile din palmele crucificatului înspăimântat de moarte, ca printr-o „clepsidră desăvârșită”, prin care „ultimele linii și trăsături scurse din palme s-au adunat într-o altă dimensiune, formând aceeași palmă”, dar una, așadar, spiritualizată, devenită simbolică. Atât doar – și e un lucru esențial – aceste treceri de praguri înspre spirit „nu i-au vindecat rănilor”, iar „palma lui de cândva”, cea de carne suferindă reapare pe drumul invers, dinspre metafizic spre carnea pătimitoare... Precizia anatomică a descrierii acestui proces nu e lipsită de un dram de solemnitate, deși orice accent retoric e evitat, iar surdina pusă patosului expresiv prin lentoarea descrierii aproape neutre a acestui „point d'orgue” al pătimirii.

Mai toată poetica lui Galaicu-Păun e concentrată în acest poem remarcabil, știrbit în echilibrul său doar de „poanta” textualistă finală, prea ușuratică, prin care șoapta înspăimântată a celui de pe cruce – „Moo-o-r” – e devalorizată de impulsul ludic irepresibil, necontrolat aici și compromițător pentru substanța mesajului, manifestat în penultimul „verset”: „32. și s-a auzit (și s-a văzut) în jocul de vocale și consoane (în ansamblul de plinuri și goluri): „moo-r” (al sculpturilor lui Moore)”. E un exemplu de felul cum ieșirea (prea) jucăuș-relativizantă din ritual poate altera grav însuși sensul comunicării lirice. Versetul ultim, numerotat cu cifra 33 $\frac{1}{3}$ (vârsta lui Isus-omul, cu adaosul apartenenței la „treimea” sacră), întoarce textul spre citatul biblic din nou grav: „...dar lumea nu L-a cunoscut”. Însă paguba a fost deja produsă.

Ceea ce se poate amenda în această ecuație este așadar, în unele poeme, acest exces în exercițiul intertextualității, cu riscuri în descumpănire a ponderilor celor două componente ale „mesajului” și derapaje, din loc în loc, către jocuri de limbaj cumva frivol-relativizante. În genere însă, poezia lui Em. Galaicu-Păun rămâne esențialmente gravă, căci ludicul său are o nervozitate specifică, transmite o tensiune ce interzice de cele mai multe ori pura gratuitate a expresiei. Poeme precum cele care evocă dispariția unor poeți ca Ioan Flora și, mai ales, a lui Grigore Vieru, sunt dintre cele în care această gravitate se exprimă în două registre diferite – unul fratern-evocator, cu jocuri de limbaj mai adecvate „personajului” evocat la limita dintre elegie și anecdota destinsă (cu

„etalonul etilic”, „l’eau-de-vie en rose”, „ah! țuica e băută și alcooluri scrise!”), altul sub semnul rupturii cvasipamfletare. Mai ales în acesta din urmă, neobișnuita priză la real a scrisului poetului nostru devine tulburătoare, în amestecul de notație brută, „nepoetică” și imagine orientată către simbolic, dar stând sub amenințarea privirii reci, saracastice în cruzimea ei, a spectatorului unei morți în contrast amar cu scena vieții pe care evoluase scriitorul evocat, acum o „pată umană întinsă pe jos, după ce-au să-l ridice și ducă, / ale cărei contururi sunt una cu, pe dinlăuntru închise, frontierele țării ce nu e”. Jocul textual din versurile următoare, surprinzător triviale, putea lipsi, fără să diminueze prea mult procentul de straniu cinism afișat: „după cât de păzit îi, cum n-a fost o viață, e limpede: nu mai apucă / să dea – abreviere – M[oldova &]UE!”...

Armele celui mai puternic poet român basarabean din generația acum „medie” sunt, așadar, *grăitoare* mai ales în măsura în care își radicalizează programul „texistențial”, pe pragul care unifică/desparte viața cu textul. Încărcătura concretelor purtată de poeme capătă în scrisul său o particulară consistență, mai demult invocatul, la noi, „pact cu realitatea” e respectat și ilustrat și în acest volum cu o strictețe și o responsabilitate etică ce trebuie evidențiată (chiar dacă o asemenea exprimare ar putea părea cam pretențioasă în lumea atâtor relativisme din jur). E responsabilitatea unui subiect poetic care se află, de fapt, în conflict cu lumea, pus spe întrebări incomode și cu o privire acidă îndreptată deopotrivă spre exterior și spre sine însuși. Dar mai e și cealaltă dimensiune, a suportului textual, etalat cu bună știință, având și el materialitatea lui, poroasă față de zisul „real”, însă și într-un soi de concurență cu el, tentată să-și afirme, mai la tot pasul, independența ca univers literal, „joc de vocale și consoane”. Cele mai bune poeme ale sale sunt construite tocmai pe acest teren de paradoxală conciliere încordată sau, mai degrabă, de tratative mereu prelungite, cu concesii și rigidități de ambele părți, cu fertile momente de compromis rezonabil, dar în care nu dispăre conștiința că jocul nu poate dura prea mult fără pericole, că, oricât s-ar juca între ele, o pace definitivă nu se poate încheia.